

Dnro 256/93/23

18.1.2023

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunto

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimiston kirjallista asiantuntijalausuntoa asiassa HE 246/2022 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä sekä siihen liittyviksi laeiksi. Kiitos mahdollisuudesta lausua asiassa.

Lausuttavana oleva hallituksen esitys selkeyttäisi asiakastietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä. Se muun muassa yksinkertaistaisi hyvin vaikeaselkoiseksi koettua asiakas- ja potilastietojen luovutussääntelyä sekä loisi ratkaisun pitkään avoimena olleisiin kysymyksiin asiakastietojen käsittelystä yksityisen palvelunantajan lopettaessa toimintansa. Apulaistietosuojavaltuutettu pitää ehdotusta sen selkeyttävän vaikutuksen vuoksi erittäin kannatettavana.

Apulaistietosuojavaltuutettu on antanut sosiaali- ja terveysministeriölle lausunnon luonnoksesta puheena olevaksi hallituksen esitykseksi 18.3.2022 (dnro 665/91/2022). Lausunnossa esille nostetut seikat on pääosin huomioitu jatkovalmistelussa. Apulaistietosuojavaltuutettu nostaa vielä esille seuraavia huomioita hallituksen esityksestä.

Asiakastietojen luovuttamista koskevien kieltojen kohdentaminen yksityisessä terveydenhuollossa

Ehdotetun asiakastietolain 59 §:n mukaan potilas voisi kohdentaa tietojen luovuttamista koskevan kiellon eri tavalla julkisessa ja yksityisessä terveydenhuollossa. Yksityisessä terveydenhuollossa kiello voitaisiin kohdentaa vain palvelutapahtumaan, ei rekisterinpitäjään tai potilasrekisteriin. Perusteluissa todetaan, että yksityisen palvelunantajien yritystoiminta on monimuotoisesti järjestetty, joten asiakkaan voi olla vaikea hahmottaa, mikä taho toimii palvelunantajana ja rekisterinpitäjänä, ja mihin rekisterinpitäjän kiello tulisi kohdentaa. Perusteluissa todetaan edelleen, että esimerkiksi lääkäriasemalla voi toimia lukuisia itsenäisiä ammatinharjoittajia sekä yrityksiä, eikä asiakkaalle ole aina selvää, milloin kyse on lääkäriaseman omaan lukuun tehtävästä toiminnasta ja milloin muun palvelunantajan.

Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa, että potilaille on jo lähtökohtaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen 13 ja 14 artikloissa säädetyn informointivelvoitteen mukaisesti kerrottava siitä, minkä tahon palvelusta on kysymys. Tietosuojavaltuutetun toimistolle tulleiden yhteydenottojen perusteella potilaat kokevat palvelutapahtumakohtaisen kiellon kohdentamisen tarpeettoman vaivalloiseksi. Apulaistietosuojavaltuutetun näkemyksen mukaan tiedollista itsemääräämisoikeutta edistäisi, että kiello-oikeus mahdollistettaisiin myös yksityisessä terveydenhuollossa niin palvelutapahtuma- kuin organisaatiokohtaisesti.

Tietojärjestelmien tietosuojaa koskevat olennaiset vaatimukset

Ehdotetun asiakastietolain 84 § viimeisen momentin mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos antaa tarkempia määräyksiä tietojärjestelmien tietoturvan ja tietosuojan olennaisten vaatimusten sisällöstä ja siitä, mitkä olennaiset vaatimukset on täytettävä eri palveluissa käytettävissä tietojärjestelmissä ja hyvinvointisovelluksissa. Momentin mukaan ennen määräyksen antamista olisi pyydettävä lausunto Kyberturvallisuuskeskukselta tietoturvaa ja tietoturvavaatimusten todentamisen menettelyjä koskevista vaatimuksista. Koska olennaiset vaatimukset koskevat myös tietosuojaa, olisi Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle säädettävä vastaava velvollisuus pyytää lausunto tietosuojavaltuutetun toimistolta tietosuojaa koskevien vaatimusten osalta. Tietosuojavaltuutetun toimisto on ainoa toimivaltainen viranomainen arvioimaan tietosuojaa koskevien vaatimusten täyttymistä. Lisäksi tällä edistettäisiin sitä, että tietosuojaa koskevat vaatimukset tulevat asianmukaisesti huomioiduksi jo tietojärjestelmien suunnittelussa. Mahdollisen tehtävän resursointi tulee varmistaa.

Valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen valvontaa ja raportointia koskevat uudet viranomaistehtävät

Ehdotetun asiakastietolain 66 §:ssä säädettäisiin Kansaneläkelaitokselle uusia tehtäviä, joiden toteuttaminen edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Tällaisia olisivat ainakin 66 § 3 momentin 5–9 kohdissa säädetyt tehtävät sekä 4 momentissa tarkoitetun Kansaneläkelaitoksen ylläpitämän valvontakeskuksen toiminta. Näiden uusien tehtävien osalta on tarpeen määritellä henkilötietojen käsittelyn roolit sekä avata, mihin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan ja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen osalta 9 artiklan kohtaan käsittely sekä annettava kansallinen lainsäädäntö perustuu.

Henkilötietojen käsittelyn roolit

Ehdotettujen tehtävien toteuttaminen edellyttää muiden rekisterinpitäjien toiminnan yhteydessä kertyneiden asiakastietojen sekä käyttölokitehtävien käsittelyä. Henkilötietojen käsittelyn roolit jäävät ehdotuksessa Kansaneläkelaitokselle säädettävien uusien tehtävien edellyttämän henkilötietojen käsittelyn osalta epäselviksi. Esimerkiksi käytönvalvonnan lokitiedot sisältävät palvelunantajien työntekijöiden henkilötietoja. Jotta rekisteröityjen (asiakkaat sekä asiakastietoja käsitelleet työntekijät) oikeudet sekä oikeusturva toteutuvat, on oltava selvää, mikä taho on tämän henkilötietojen käsittelyn osalta rekisterinpitäjä.

Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa, että esimerkiksi käytönvalvonta on tyypillisesti rekisterinpitäjälle kuuluva tehtävä, jonka yhteydessä organisaatio seuraa työntekijöidensä toteuttamaa henkilötietojen käsittelyä havaitakseen mahdolliset asiattoman käsittelyn tilanteet. Rekisterinpitäjä voi käyttää henkilötietojen käsittelijöitä, jotka suorittavat käytönvalvontaan liittyviä tehtäviä rekisterinpitäjän lukuun. Ehdotetussa sääntelyssä käytönvalvontaa tekisi rekisterinpitäjän ohella Kansaneläkelaitos. Epäselväksi jää, mikä on Kansaneläkelaitoksen tietosuoja sääntelyn mukainen rooli tässä tehtävässä.

Roolien selkeyttäminen on keskeistä rekisteröityjen (työntekijät ja asiakkaat tai potilaat) oikeusturvan varmistamiseksi. Rekisterinpitäjä vastaa henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta.

Tiedonsaantioikeuden ja käyttötarkoituksen tarkkarajaisuus

Kansaneläkelaitos (ehdotettu asiakastietolaki 66 § 3 mom. 9 kohta) sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (ehdotettu laki THL-lain muuttamisesta 2 §) voisi ehdotuksen mukaan käsitellä asiakastietoja asiakirjojen teknisen laadunvalvonnan tarkoituksessa tietorakenteiden oikeellisuuden ja yhteentoimivuuden varmistamiseksi. Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa, että käsittelyn tarkoitus jää ehdotuksessa tältä osin varsin yleiselle tasolle. On tarpeen arvioida huolellisesti, onko erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien, perustuslaillisesti arkaluonteisiksi arvioitujen asiakas- ja potilastietojen käsittely tähän tarkoitukseen oikeasuhtaista.

Kysymyksessä on apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan palvelunantajien potilastietojen luovuttaminen Kansaneläkelaitokselle ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle alkuperäisestä asiakastietojen käyttötarkoituksesta poikkeavaan tarkoitukseen. Käyttötarkoituksen kuvaus melko yleisellä tasolla luo haasteita tiedonsaantioikeuden määrittelylle riittävän tarkkarajaisesti.

Asiakastietojen säilytysaikoja koskeva sääntely

Ehdotetun asiakastietolain liitteenä on taulukko, jossa määriteltäisiin asiakastiedoille tietotyyppikohtaiset säilytysajat. Ehdotuksen myötä sääntely siirrettäisiin asetuksesta lain tasolle. Määritellyt säilytysajat ovat verraten pitkiä, joskin joiltakin osin säilytysaikoja ehdotuksen mukaan lyhennettäisiin aiempaan verrattuna.

Yleisen tietosuojasetuksen 5 artiklassa säädetyn säilytyksen rajoittamisen periaatteen mukaan henkilötiedot on säilytettävä muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoitusten toteuttamista varten. Tätä pidempään henkilötietoja voidaan säilyttää, jos niitä käsitellään ainoastaan yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten edellyttäen, että rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi vaaditut asianmukaiset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet on pantu täytäntöön. Ehdotetut säilytysajat perustuvat asiakirjojen arvonmäärittelyyn, ja yleisiä perusteita on kuvattu ehdotetun asiakastietolain 23 § yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Ehdotuksen mukaan joitakin tietotyyppisiä tulisi säilyttää pysyvästi. Pysyvä säilytystarve liittyy erityisesti lääketieteellisen tutkimuksen tarkoituksiin. Osa pysyvästi säilytettävistä tiedoista, kuten perinnöllisyyslääketieteen tiedot, voivat myöhemmin kuvata potilaana olleen henkilön jälkeläisten terveydentilaa. Jos tiedot ovat myöhemmin yhdistettävissä kuolleen potilaan jälkeläisiin, sovelletaan niiden käsittelyyn jälleen tietosuojasääntelyä. Apulaistietosuojavaltuutettu pitäisi perusteltuna, että pysyväksi säilytettäväksi säädettyjen tietojen säilyttämistarvetta olisi velvollisuus arvioida määräajoin, esimerkiksi viiden vuoden välein.